

VIII. FEJEZET.

AZ ORSZÁG SÜLYEDÉSE A JAGELLÓK ALATT.

Források: Kézíkönyvek: Az V. fejezetben idézettek. *Kütfők és monográfiák:* Tubero Lajos, *Commentarii suis temporis*; Szerémi György, *Magyarország romlásának története*; Marino Sando, *Diarii*; Istvánffy Miklós, *Historiarum* (I. a következő időszak forrásai közt); Firnhaber, *Beiträge zur Geschichte Ungarns unter der Reg. Wladislaus und Ludwigs II.*; Thury József, *Török írók*; Salamon, *Magyarország a török hódítás korában*; **Fraknoi:** II. Ulászló megválasztása, *Magyarország a mohácsi vész előtt*, Bakócz Tamás; Schönherr, Horváth: *Corvin János élete*; Neustadt, *Magyarország hanyatlása a XVI. század elején*; Kápolnai és Gömör, I. Miksa naplója magyarországi hadjáratáról; Szabó K., Báthory István. **Pórlázadás:** Taurinus, verses kütfő; Márki Sándor, Dózsa György és forradalma; Horváth M. *Az 1514. évi pórlázadás*; Karácsonyi, Kemény, *Egykorú tudósítások*; Frankl, *Adalékok az 1514. pórlázadás történetéhez*; Benigni, *Dózsa's Bauernkrieg*. **Nándorfehérvár:** Veráncsics, *Az Lándorfehérvár elveszésének okai*; Zay F., *Nándorfehérvár elveszéséről*; Pettko Béla, *Belgrád és Szabács bukásának történetéhez*; Kiss Lajos, *Nándorfehérvár bukása 1521-ben*; Hammer, *Die Belagerung Belgrads. A mohács; csata:* Török források Thurynál, továbbá Hammernél; Magyar forrásmű; Borderics, *Descriptio cladis Mohácsiensis*; Nagy Mihály emlékezete; Repiczki, Vámbéri, Kemény, Kápolnai, Karácsony, Sági dolgozatai a mohácsi csatáról; Engel, *Die Schlacht bei Mohács*.

II. Ulászló háborúi.

Küzdelmek a trónkövetelőkkel 1490—1491. Mátyás 1490—1491. király halála után csakhamar megindultak a trónöröklési és királyválasztási viszályok. Mátyás törvényes örököst nem hagyott hátra; halálakor természetes fiának trónra emelését az országnagyok ugyan megígérték, de ezt valóban megtenni komoly szándékuk alig

1490—1491. volt. Nagy vagyon, kincsek és a korona birtokában, egy erős férfiú tán kiküzdötte volna magának a megválasztatást; de **Corvin Jánost** nem töltötte el Mátyás nagy szelleme s nem bírt azon erélylyel, mely a feltornyosuló akadályok leküzdésére szükséges lett volna. Legnagyobb ellensége **Beatrix** volt, Mátyás özvegye; de nem csak ő, a hatalmas oligárcsák is: **Szapolyai István**, **Báthory István**, **Kinizsy Pál**, **Drágfy Bertalan** stb., továbbá a nagy befolyású **Pruisz János** váradi és **Bakács Tamás** győri püspökök szintén elleni valának, kik elhatározzák, hogy Mátyás természetes fiát már csak születése miatt is mellőzik. E férfiak egyébiránt oly fejedelmet óhajtottak a magyar trónra emelni, kinek nevében a hatalmat maguk gyakorolhatják.

A verseny, melynek leírása nem e munka keretébe vág, avval végződött, hogy a rendek **Albert** magyar király leányának, **Erzsébetnek**, egyik fiát, **Ulászló**, cseh királyt, választák meg, kinek tunyasága, erélytelensége közmondásos volt, s ki valóban csak árnyékkirály leendett, hitvány báb a hatalmas főurak kezében. **Corvin János**, miután az igényei kivívására gyűjtött sereggel *1490 július 4-én* az ellenpárt vezéreivel, **Báthory Istvánnal** és **Csonthegy. Kinizsy Pállal** a tolnamegyei **Csonthegyen** megütközött és csatát vesztett, előbb Pécsre, majd híveitől teljesen elhagyatva tótországi birtokaira vonult vissza.

II. Ulászló augusztus 9-én érkezett Budára, de már másnap szemben állott öcsésével **Alberttel**, a másik trónkövetelővel, ki a Rákoson fegyveres had élén jelent meg. Ulászló Albertet rábirta a visszavonulásra, de a harmadik trónkövetelővel, **Miksa**, osztrák herczeggel, **Frigyes** császár fiával, ily könnyen végezni nem lehetett.

Miksa, mihelyt Ulászló megválasztatásáról értesült, azonnal fegyveres erővel tört Stiriára, majd elfoglalta Ausztriát; augusztus 10-én **Bécsujhely, Bécs.** néhány nap múlva pedig maga **Bécs** kapitulált.

Mi sem mutatja inkább Mátyás király nyugoti politikájának hívságos voltát, mint e gyors fordulat. Amiért lángésszszel, geniálitással, annyi vér és pénz elpazarlásával évek hosszú során át küzdött, az négy hóval halála után már mind elveszett. Csehország Ulászlót, Ausztria és Bécs Miksát uralta, — sőt a magyar trónra is nem fia, hanem ellenfele Ulászló kerül.

Mennyivel hálásabb, dicsőbb feladat lett volna atyja hagyó-

mányait folytatni, mennyivel inkább növelte volna hatalmát, az ország boldogságát s mennyivel inkább biztosította volna az ország és tán fia jövőjét is, ha azt az erőt, melyet Csehország és Ausztria megszerzésére pazarolt, a török leküzdésére fordítja. 1490—1491.

Ulászló szeptember 18-án koronáztatott meg, de az urak a koronázási ünnepélyről mindjárt hadba indulhattak.

Albert a ki visszavonúlt ugyan, de az országból nem távozott, elfoglalta **Egert**, majd a vidék feldúlása után a már akkor erős **Kassát** szállta meg. A várost polgárai csak néhány hétig védhették, s az nemsokára a lengyelek kezébe kerül vala.

Eger.
Kassa.

Mig Albert éjszakon foglalt, a nyugaton **Miksa** lépte át az ország határait s elfoglalta **Sopront**, hol melléje Corvin János volt párthivei csatlakoztak. Ezek segítségével nyerte meg Miksa **Kőszeg**et, Szombathelyt, majd nemsokára **Zágrábot**. Ifjabb Vitéz János püspök átadta Miksának **Veszprémet**, november 16-án pedig rövid ostrom után bevették az osztrákok **Székesfehérvárt**, s feldúlták az alig eltakarított Mátyás király sírját.

Sopron.
Kőszeg.
Zágráb.
Veszprém.
Székes-
fehérvár.

Ulászlónak még arra sem volt pénze, hogy Mátyás híres *fekete seregét*, mely Morvában és Sziléziában volt, lehozassa s ha szerencséjére Miksa zsoldosai a fehérvári zsákmányon összeveszve az engedelmességet fel nem mondják, Miksa Budát is elfoglallhatta és Ulászlót könnyen kiűzhette volna.

Miksa azonban zsoldosai lázadása miatt, kiknek követeléseit kielégíteni nem tudta, *1490 decemberben* kénytelen volt Ausztriába visszatérni.

Miksa visszavonulása és a fekete sereg megérkezése sokat javított Ulászló helyzetén; de Székesfehérvár eleste megszegyénítette a magyar főurakat is, kik most dandáraikkal szintén kiállottak Ulászló támogatására.

Ulászló ennél fogva az *1491-ik év elején* a felvidéket még mindig elfoglalva tartó Albert ellen indult s 18,000 főnyi seregével, melyben Corvin János is jelen volt dandarával, **Kassa** alá szállott, melyet Albert még mindig hiába ostromolt. A testvérek közt azonban a dolog ezúttal sem került harcra, s Albert sziléziai birtokokkal kielégítve, eltávozott; csupán Eperjes és Kis-Szeben maradt mint zálog a kezén.

Kassa.

A királyi sereg ezután *Báthory István* és *Kinizsy Pál* vezér-

1490—1491. lete alatt **Székesfehérvár** ellen ment s a királyi várost julius végén visszafoglalta. Kevéssel ezután visszavétetett **Szombathely** is, az őszön pedig **Veszprém**.
 Székesfehérvár.
 Szombathely.
 Veszprém.
 Zágráb.

Corvin János nem vett részt a hadjáratban, hanem **Zágráb** visszafoglalására indult s miután Székely Jakabot, Miksa párthívét, ki Zágráb fölmentésére sietett, megverte, Zágráb is meghódolt.

Miksa ez események folytán s miután segedelmet sem atyjától sem a német rendektől nem nyert, Ulászlóval békét kötött. Albert megkísérlé ugyan szerencséjét még egyszer, s Magyarországra betörve, **Sztropkót** elfoglalta, **Tokajt** pedig, honnét 2000 hordó bort rabolt el, feldúlta; de midőn Szapolyai István se reggel ment ellene, azt be nem várta, hanem sietve visszavonult. Midőn pedig egy harmadik betörés alkalmával Szapolyai által tényleg megveretett és **Eperjesen** körülfogatott, végre ő is békét kötött, Eperjest és Szebent is visszabocsátván.

Sztropkó.
 Tokaj.

Eperjes.

1492. **Az 1492-iki török hadjárat.** A három évi fegyverszünet, melyet még Mátyás király kötött a szultánnal, 1491-ben telt le. De már 1490 nyarán betört egy török rabló csapat az országba s **Nagyváradig** hatolt, ezt is megtámadván. A török had azonban *Kinizsy Pál* által megveretett és kiűzetett. A kéke meghosszabbítását Bajezid szultán csak Nándorfehérvár átadása és Horvátországon nyugot felé való szabad átvonulás föltétele mellett akarván engedélyezni, a török háború újból kitört.

Nagyvárad.

Nándorfehérvár.

Szabács.

Jaicza.

Ulma.

Szőrény.

1492 márczius havában már egy török had szállott **Nándorfehérvár** alá, hogy e fontos végvárat Ujlaky Lőrincz macsói bán segítségével, ki török források szerint ez iránt a szultánnal alkudozott, rajtaütés útján elfoglalja, míg más hadak Szerbiában **Szabácsot**, Boszniában **Jaiczát** igyekeztek hatalmukba ejteni. De egyik vállalatuk sem sikerült. **Kinizsy Pál** és Várday Péter kalocsai érsek Nándorfehérvárt és Szabácsot fölmentették s újból megerősítették, Boszniában pedig *Derencsényi Imre* megverte a törököket **Ulma** mellett. Ugyanez időben *Móré Fülöp* szőrényi bán egy másik török hadat vert meg. A viddini pasa ennek daczára 8000 főnyi sereggel újból betört a szőrényi bántágra és **Szőrényt** ostrom alá fogta. De még idejekorán érkezett ide *Kinizsy Pál* a fekete se reggel és a pasát megvervén, hadát a Dunán át visszaüzte, a tömérdék foglyot pedig nagy kínzásokkal kivégeztette.

A hadjáratból visszatérve a fekete sereg lázongani és rabolni kezdett, minek folytán a kormány Kinizsy Pált a fekete sereg megfenyítésével és felosztatásával bizta meg. Kinizsy a sereget Halas tájékán körülfogatta, megverte s a csapatot felosztatván, a hűsége tőröket a király és a főurak zsoldos hadaiba osztotta szét, vagy 3000 pedig Haugvitz hadnagyuk alatt Ausztriába ment s a következő évben ott semmisült meg. Mátyás király e derék fegyelmezett seregét, győzelmeinek kitünő eszközét, Ulászló gyáva kormánya nem tudta használni s a kitünő hadat ép Mátyás egyik vezére, ki azt oly sokszor vezette diadalra, semmisíti meg.

Az 1493-ik évi erdélyi és horvátországi hadjárat. 1493.

Báthory István leköszönése folytán Losonczy László és Drágfy Bertalan nevezettek ki erdélyi vajdákka, de még hivatalaikat el sem foglalták, midőn az 1493-ik év február havában Mihály-oglu Ali bég a Vöröstorony szoroson át Erdélybe betört s ellenállásra nem találván az Olt völgyét majd 6 hétig dülta. Midőn azonban Ali nagy zsákmánynyal visszafelé indult, Telegdy István alvajda az időközben összegyűjtött hadakkal a Vöröstorony szorosban a törökök útját állotta, a bég seregét véres csatában, melyben 15,000 török esett el, szétverte, zsákmányát és foglyait pedig tőle elszedte.

Kevésbé volt szerencsés a magyarok fegyvere Horvátországban. Az új tótországi bán, Derencsényi Imre és társa Both vagy Lábatlani János, előbb Frangepán Bertalan Brinj várát fogták ostrom alá, hol Both János el is esett; midőn azonban hire ment, hogy Jákub boszniai pasa, előbb Jaiczát hiába ostromolván, Karinthiába ment, a pasát visszatérésekor megtámadandó, Derencsényi és a Frangepán testvérek, továbbá a Corbáviai gróf, Blaskovics György és Zrinyi Péter hadaikat a török ellen egyesítették.

A magyarok a pasát egy Szádvár nevű szorosnál, mások szerint pedig Udbinjénél, a Corbáviai grófságban várták be s itt, miután a pasának az átvonulás megvásárlására vonatkozó ajánlatát elutasították, vele megütköztek. A pasa eredetileg 8000 fővel indult ki, az egyesült magyar had száma szintén 8000 főre tétetik; úgy látszik azonban, hogy az összeütközésig mindkét fél ereje tetemesen növekedett, mert mindegyik fél a másikat még egyszer oly erősnek tartá, mint a maga hada. A szeptember 18-án vívott ütközetben, miután Frangepán Bertalan, testvéreinek Jánosnak és

1493. Blaskovicsnak eleste folytán a harczteret idő előtt elhagyta, a magyarok nagy vereséget szenvedtek. Az ütközetben a már említettekén kívül elesett még Derencsényi fia és testvére s velök több mint 5000 ember; a bán Frangepán Miklóssal fogságba esett.

A szultán Jákub pasát e győzelemért ruméliai béglerbéggé nevezte ki.

1493—1494. **Kinizsy Pál utolsó hadjáratai 1493—1494-ben.** Az 1493. év végén a Duna erősen befagyott. **Kinizsy Pál**, az ősz törökverő, ez alkalmat is fel akarván használni, mintegy 10,000 főnyi sereggel a Dunán átkelt s Szendrő irányában az egész vidéket feljárta. **Szendrő** környékén hatalmukba ejtették Kinizsy csapatai Ali szendrei pasa két kastélyát, melyben nejei, gyermekei és kincsei valának; a kincseket a csapatok elvitték, de Ali családja a heréltek önfeláldozása által, kik a nőket és gyermekeket rejtett úton elvezették, megmenekült. Kinizsy roppant zsákmánnyal tért meg a hadjáratból s azt katonái közt felosztá. Midőn Ali pasa haza érkezett, azonnal fölkerekedett és 3000 főnyi haddal a magyarok után vágatott; de ezek már túl voltak a Dunán, melyen a pasa — időközben a jég megindulván — át nem kelhetett.

Nándorfehérvár Kevéssel ezután, már 1494-ben, a törökök **Nándorfehérvár** zsoldos őrségének egy részét megvesztegetvén, a várat hatalmukba ejteni igyekeztek; de gyorsan ott termett Kinizsy s a várat, melynek egyik bástyáján már török zászló lengett, megmentette, a török hadat pedig teljesen szétverte.

A nyár folyamán a törökök újból Horvátországba és onnét Styriába ütöttek be. Ulászló, hogy ő is tegyen valamit, Temesvárra ment és Kinizsy Pállal, ki szélhüvés folytán már néma és egyik oldalára béna volt, egy hadjárat fölött tanácskozott. Az erők elégtelensége miatt ebből ismét csak egy, a múlt évihez hasonló portyázás lett, melyet Kinizsy — ki most már lovagolni nem bírván, magát szekeren viteté — *október* havában Péterváradnál a Dunán, Szabácsnál a Száván átkelvén, 14,000 főnyi haddal hajtott végre. A hadak 15 napig bekalandozák Szerbiát és Bulgáriát s *november 1-én* gazdag zsákmánnyal tértek Nándorfehérvárra vissza.

Ez volt *Kinizsy Pálnak*, a kenyérmezei hősnek, a molnárlegényből az ország főurai közé emelkedett, rettenetes testi erejű,

s szerencsés, mert soha le nem győzött, törökverő hadvezérnek 1493—1494. utolsó hadi vállalata. A hadjárat folytatására tett előkészületei közben 1494 november 24-én meghalt.

Ulászló hadjárata Ujlaky ellen 1494—95-ben. A hatalmas oligárchák egyike, Ujlaky Lőrincz szerémi herceg, Ujlaky Miklós, a Mátyás által Bosznia királyává emelt magyar főúr fia, ki eredetileg Corvin János pártján volt s Ulászlónak Corvin visszavonulása után is ellensége maradt, különféle vádakkal, ezek közt a törökkel való egyetértéssel is, illetetvén, Ulászló Bakács vagy Bakócz Tamás kancellár tanácsára, a gögös, a király parancsait megvető főúr megfékezését határozta el és **Drágfy Bertalan** erdélyi vajdát sereggel küldé ellene. 1494—1495.

Drágfy mindenekelőtt Ujlaky családi várát, Ujlakot, ma Ujlak. *Ilok*, fogta ostrom alá s azt erős küzdelem után rohammal foglalta el. Rövid idő múlva elesett **Szt.-Demeter** és Ujlaky egyéb Szt.-Demeter. várai és birtokai is lefoglaltattak. Drágfy ezután az 1495-ik év elején körülfárta az erős **Németújvárt**, hol Ujlaky Lőrincz család- Németújvár. jával együtt tartózkodott, s maga **Kaposvárt** szállta meg, s azt, Kaposvár. bár hada előbb megveretett, később mégis megvette. Nemsokára elesett még **Rahócz** vár is, úgy hogy Ujlaky Németújváron kívül Rahócz. már semmi egyébbel nem bírt. Ez végre megtörte őt s Pécssett Ulászló elé menve, tőle kegyelmet kért, mit Ulászló nem is tagadott meg.

Ulászló visszatért Budára, hol Bajezid szultán követeivel három évre békét kötött.

A török háború 1501—1502-ben. Velenceze már hosszabb idő óta harczban állott a törökkel s egyedül mit sem tehetvén ellene, III. Sándor pápa közbenjárásával a keresztény fejedelmek közt szövetséget igyekezett létesíteni a török ellen. Első sorban természetesen Magyarországra számított s a mindenható Bakácsot megnyervén, a háború azon föltétel mellett, hogy a háború költségeihez a pápa 40,000, Velenceze 100,000 arannyal járúl s utóbbi a törököket a tengeren megtámadja, elhatározottat. 1501—1502.

Az előkészületek megtétettek ugyan, de Ulászlónak egy nagy támadó háborúhoz sem kedve, sem erélye nem volt s a hadak, melyek a határokon felvonultak, csak jelentéktelenek valának.

Az 1501-ik év október havában **Som József** temesi bán,

1501—1502. Kinizsi utóda, egy 14,000 főnyi sereggel tört be Szerbiába, melyet feldúlt s e közben több kisebb hadat megvervén, ezer fogolylyal tért Nándorfehérvárra vissza.

Ugyanez évben **Corvin János** és *Geréb Péter* egy Horvátországba betörő erős török hadat vertek szét.

Az *1502-ik évbeli* események sem sokkal nevezetesebbek, a melyek egyébként a megelőző évekkel a magyar, olasz és török forrásokban meglehetősen összekészálva és vegyítve vannak. Előtünk valószínűbbnek az tetszik, hogy **Jaicza** ostroma 1502-ben történt, nem 1500-ban mint Istvánffy s utánna mások mondják. Szeád-Eddin Jaicza és egy más, általa *Lovcsénak*, mások által **Livácsnak** nevezett, de meg nem állapítható vár megtámadását szintén 1502-re teszi. **Iszkender** boszniai pasa és fia, *Musztafa* bég, kísérlették meg az *1502-ik év július havában* Jaicza elfoglalását 10,000 főnyi sereggel, de **Tarcsai János** és más főurak a várat az ostrom alól fölmentették és élelemmel újból ellátták. Azon török csapatokat pedig, melyek Szerém, Pozsega és Valpó megyékbe betörték s még a király Budára utazó aráját is veszélyeztették, a nászmenet lovagias oltalmazója, *Corvin János* verte vissza.

Ugyanez év *október havában* **Corvin János** Czobor Imrével Boszniába, **Szentgyörgyi Péter** erdélyi vajda, Tárnok Péter szörényi bánnal Bulgáriába, **Som József** temesi bán, *Kanizsai György* nándorfehérvári kapitány és a vránai perjel pedig Szerbiába törttek be. De bár ez által jelentékeny erők voltak a török ellen mozgósítva, így alkalmazva semmi eredményt sem vívtak ki. Corvin János megerősítette Jaiczát, Som visszavett és felépített néhány várat, de a túlerő elől *Verbbosznába* (Szerajevóba) visszahúzódó **Iszkender** pasa nyugalmát egyik sem háborgatta. **Szentgyörgyi** elfoglalta ugyan ideiglenesen **Bodont**, és feldúlta, elhamvasztotta, **Bodon.** **Nikápoly.** **Nikápoly** külvárosait, de egyébként az ő hadjáratainak sem volt más eredménye, mint zsákmányszerzés.

Talán eredménynek nevezhetjük azt, hogy a szultán, ki serege nagy részét különben is Ázsiában volt kénytelen foglalkoztatni, e támadások folytán úgy Velenczének, mint Magyarországnak békét ajánlott. A béke Velence által még ez év végén megkötöttet, minek folytán 1503 augusztus 20-án Ulászló is 7 évi békét kötött. Az európai szövetség evvel ismét szétbomlott.

A török háború 1512—1513-ban. Az 1512-ik évben 1512—1513.
Bajezid szultán harmadik fia, *Szelim*, a fellázadt janicsárokat a maga részére nyervén meg, atyját lemondásra kényszeríté, ki ezután rövid időre meg is halt. Szelim, ki uralmát mindenekelőtt Ázsiában kívánta biztosítani, hajlandó volt ugyan a békét Magyarországgal és Velenczével meghosszabbítani. de a tárgyalások sokáig elhúzódván, a határokon parancsnokló pasák ez alkalmat felhasználták arra, hogy Magyarországra rabló hadjáratokat intézzenek.

Így az 1512-ik év őszén a boszniai pasa elfoglalta a Boszna völgyében **Tesánj**, **Szokol** és **Kotorsko** várakat és betört Horvátországba is. Egy más török hadat ellenben *Báthory István* temesi bán **Nándorfehérvár** közelében teljesen szétvert.

Tesánj.
Szokol.
Kotorsko.

Nándor-
fehérvár.

1513-ban is folytak a betörések. De **Beriszló Péter**, horvát bán, egy nagyobb török hadat június 16-án **Kosztajnicza** mellett megvervén, mely alkalommal a boszniai pasa 3000 embert vesztett, e vidéken egy időre nyugalom állott be. Szerbiába pedig a királyságra törekvő s érdemeket gyűjtő **Szapolyai János** tört be s még magát **Szendrőt** is megtámadta; itt ugyan nem boldogult, de azért a hadjáratról számos fogolylyal és nagy zsákmánnyal diadalmasan tért vissza.

Kosztajnicza.

Szendrő.

A pórlázadás 1514-ben. *Erdődi Bakócz*, vagy mint községségesen nevezni szokták *Bakacs*, vagy **Bakács Tamás**, a nagy hatalmú esztergomi érsek, biboros és főkanzellár, ki még a pápai tiarára is törekedett, az *1514-ik év tavaszán*, mint a pápának, a török ellen indítandó keresztes háborúra, teljhatalmú követe, tért vissza Rómából és a pápai bullát az országtanácsban felolvastatván, a keresztes háború megindítását sürgette. Bárha a béke az új szultánnal ekkor már meg volt kötve, s bárha **Telegdy István** és mások előre figyelmeztették az országtanácsot a veszélyre, mely az elnyomott, insége miatt elkeseredett parasztság fölfegyverzéséből származhatik, **Bakács érsek**, a ki magát **Kapisztrán** szerepébe már egészen beleélte, nem tágitott és a *keresztes háború* 1514 ápril 16-án kihirdettetett.

1514.

Rövid idő múltán a főurak meglepetéssel látták, hogy ezer meg ezer pór gyülekezik a kijelölt táborokba, vezetve a szintén elnyomott alsóbb rendű papság által; még nagyobb lön a tódulás,

1514. midőn a paraszt had fővezérévé nem a király nevezett ki egy főurat, hanem ilyet **Dózsa György** székely személyében Bakács érsek állított, átadva neki *ápril 24-én* a Szt.-Zsigmond templomban a pápa által megáldott, vörös kereszttel ékesített fehér zászlót. A keresztesek száma csakhamar meghaladta a százezeret s közülök csupán Pest körül mintegy 40,000 tanyázott.

A birtokos nemesség nem csatlakozott a keresztesekhez, sőt jobbágyait a bekövetkező mezei munkák miatt visszatartani igyekezett, sőt némelyek azokat erőszakkal térítették vissza, vagy nejeikre és gyermekeikre szabott büntetések által törekedtek visszatéríteni. E hírek, kapcsolatban avval, hogy a keresztesek elhelyezésére és élelmezésére megfelelő intézkedések nem tétettek, a táborban nagy ingerültséget keltettek, mit egyes izgatók, mint *Mészáros Lőrincz* czeglédi lelkész, *Barabás* és mások nem késtek kiaknázni, a tömeget a nemesség ellen izgatván, mi csakhamar a nemesi udvarok és kastélyok feldúlására és kifosztására vezetett.

A megdöbönt király és érsek erre meghagyták Dózsának, hogy a seregbe több parasztot föl ne vegyen és hogy a sereget haladék nélkül Horvátországba vezesse, hol a törökök betörték. De már késő volt. A láz magát Dózsat is elragadta, s a hatalom érzetében magasabbra vágyván, kitűzte a lázadás zászlaját és a dühöngő népet a nemességre bocsátá, mely most féktelen szenvedélyvel dült, rabolt, égetett, gyilkolt.

Hiába vonta most vissza a megrémült érsek a keresztháborúra vonatkozó bullát, hiába sújtotta Dózsat és a parasztsereget egyházi átokkal; a *«kuruczok fejedelme»*, mint Dózsa magát nevezé, többé senkire sem hallgatott, s a pórlázadás ellen fegyveres hatalmat kell használni.

Pest. A Buda körül összegyűlt csapatok vezérei, *Bornemissza János* és *Tomory Pál* megtámadták a pesti tábort, melyben, miután Dózsa a sereg zömével a Tisza felé vonult, csak néhány ezer keresztes volt *Száleres Ambrus* parancsnoksága alatt. A támadás sikerült s a keresztesek az ígért kegyelemre a fegyvereket lerakták. Hasonlóan könnyű szerrel leküzdettek a keresztesek kisebb táborai Sopron, Heves, Bihar és Zemplén megyékben.

Szeged. Dózsa ezalatt seregével Szegedet akarta megvenni, de miután ennek lakossága a város védelmére jól felkészülve várta, a

Tiszán átkelt és **Csanád** felé ment, itt az eleje jött *Báthory István* és *Csáky Miklós* csanádi püspök hadát megvervén, Csanádot elfoglalta. Báthory megsebesülve Temesvárra menekült, de Csáky elfogatott és iszonyú kínzások után karóba vonatott. Hasonló módon végeztettek ki Telegdy István, Dóczy György és még mintegy 400 nemes. 1514. Osanád.

Csanádról a lázadó parasztok hada **Temesvár** alá szállott. Báthory hasztalan sürgetvén segílyt Budáról, Szapolyay János erdélyi vajdához folyamodott, ki a segílyadásban emelkedésének új eszközét látván, seregével megindult és az ostrom második hónapjában Temesvárhoz érkezett. Dózsa György megtámadta az érkező erdélyi hadat, de itt végzete beteljesedett. Szapolyai az ötszörte nagyobb számú parasztsereget egy véres csatában szétverte, Dózsát Gergely testvérével együtt elfogta s a kurucz fejedelmet, izzó vastrónra ültetve, tüzes vaskoronával megkoronáztatta, majd sült tetemét halálra kiéheztetett czinkosainak vetteté. Temesvár.

A főserg szétverésével a pórlázadás véget ért, de a mozgalom negyven, mások szerint 70,000 ember életébe került. A paraszt nép még sokkal súlyosabb szolgaságba esett, mint a milyenben a lázadás előtt volt.

Szapolyay János szerbiai hadjárata 1515. A koronára való törekvést soha szem elől nem tévesztő Szapolyay János az általános lelkesedést, melyet a pórlázadás elfojtása által a nemességnél előidézett, még egy győzelmes török hadjárat által is fokozni kívánta. E végből az 1515-ik év július elején Nándorfehérvárról *Török Imre* és *Paksy Mihály* társaságában mintegy 10,000 főnyi sereggel és számos, a várból kivitt ágyúval a Dunán átkelt és ostrom alá fogta **Zsarno** várát. Kucsuk Bali, szendrői pasa, azonban idejekorán a vár fölmentésére sietett s bár hada csekélyebb volt, a magyarokat rajtaütéssel megtámadván, visszaverte. Az összes ágyúk, a hadi szerek, a tábor a török martaléka lett. 1515. Zsarnó.

Szapolyai János hadvezéri hírnevén a zsarnói kudarcz nagy csorbát ejtett s népszerűsége alább szállván, evvel kilátásai is csökkentek.

A következő 1516-ik év márczius 13-án II. Ulászló király, több mint 25 évi dicstelen kormányzás után meghalt. A trónra 10 éves fia, a még 1508-ban megkoronázott **II. Lajos** lépett.

II. Lajos király háborúi.

1517—1520.

Jaicza.

A török háború 1517—1520-ban. Szelim szultán még Ulászló életében békét ajánlott, s ezt 1516-ban és 1517-ben is megújította, de az országtanács a pápa kívánatára, ki folyton egy a törökök elleni európai szövetség létesítésén fáradozott, visszatúsította. Az e miatt boszús szultán *Musztafa* boszniai, vagy zvorniki pasát támadásra utasította, ki az *1517-ik év május* havában ostrom alá fogta **Jaiczát**. Bárha az országtanács a veszély elhárításáról nem gondoskodott, ezuttal még nagyobb baj nem történt, mert *Beriszló Ferencz*, a horvát bán testvére és *Zrinyi Miklós* (a szigetvári atyja) a várat fölmentették, a pasát megverték. A harcban maga Musztafa pasa is elesett.

Jaicza.

Az *1518-ik évben* megküldte a pápa az általános hadi tervet, mely szerint a törököt a német császár, Franciaország, Portugallia, Magyar- és Lengyelországok, Csehország, Moldva és Oláhország együttesen támadta volna meg. A terv fölött meddő tárgyalások folytak, melyek alatt a törökök újból ostrom alá fogják **Jaiczát** s a dolog vége három évi fegyverszünet lett.

Az európai szövetség hadi terve Miksa *1519-ben* bekövetkezett halála miatt beláthatatlan időkre ismét félre tétetett.

Szrebernik.
Tesánj.
Szokol.
Knin.
Bihács.

Bárha a kölcsönös szerződések szerint a törökkel fegyverszünet volt, a határszéli pasák, látva a magyar végek elhanyagolt állapotát, nem mulasztották el az alkalmat, hogy tért foglaljanak. Az *1520-ik évben* nevezetesen Musztafa boszniai és Bali szendrői pasák elfoglalták Matusnyai Tamás gondatlanságából **Szrebernik**, **Tesánj** és **Szokol** várakat, majd Dalmáciában az erős **Knin** várát, egy **Bihács** közelében vívott ütközetben pedig megölték a derék veszprémi püspököt és horvát bánt, *Beriszló Pétert*.

1521.

Szulejmán első hadjárata 1521-ben. A török háborúban azonban nemsokára még sokkal kedvezőtlenebb fordulat állott be. Az 1520-ik év szeptember 21-én meghalt Szelim szultán és az oszmánok trónjára a jeles uralkodói és hadvezéri tulajdonokkal felruházott **I. Szulejmán** lépett.

Magyarországnak a Száván és Dunán túl még jóformán csak három pont volt birtokában: Jaicza, Szabács és Nándorfehérvár.

Szulejmán mindjárt trónra lépése után elhatározta, hogy Magyar-^{1521.}országot megtámadja, s követét, *Behram* csauszot, azon izenettel küldé Budára, hogy az atyja, I. Szelim által 1519-ben kötött békét csak azon esetben hajlandó megújítani, *ha Magyarország a portának évi adót fizet*. Hogy pedig követelésének kellő nyomatékot adjon, a boszniai pasát azonnal **Jaicza** ostromára, a szendrői pasát **Jaicza**. Magyarországra való betörésre utasította. A boszniai pasát ugyan *Keglevich Péter* Jaicza kapitánya visszaverte, s a szendrői törökök is visszaüzettek, de e dolgok hatás nélkül még sem maradtak.

A magyar kormányt Szulejmán izenete és támadása annál is inkább meglepte, mert számított arra, hogy uralkodása elejét az ázsiai zavarok lecsillapítása fogja igénybe venni, s erre támaszkodva a boszniai várak visszafoglalására készülődött. Lajos király rögtön követeket küldött a nyugati hatalmakhoz, azokat a támogatásra híván föl, s bízva abban, hogy az 1518-ik évben tervezett európai szövetség a nyilvánvaló veszélylyel szemben biztosan létesül, részint az izenet által fölháborítva, részint pedig azért, hogy Béhrám csausz a szultánt az ország készületlenségéről ne tájékozhassa, a török követet előbb Budán, majd Tatában fogva tartotta.

A szultán követének letartóztatásáról értesülvén, miután az ázsiai lázadást Ferhád pasa elfojtotta, elrendelte a Magyarország elleni hadjáratot.

Szulejmán eredetileg mindjárt egy Buda elfoglalását célzó nagy hadjáratra készült, később azonban Piri Mohammed pasa nagyvezir tanácsára a hadjárat céljául Szabács és Nándorfehérvár megvételeét tűzte ki.

Okulva Murad és Mohammed szultánok példáin, kik Nándorfehérvárt elégtelen erővel támadván meg, nem boldogultak, Szulejmán roppant erőt mozgósított a hadjáratra. A Konstantinápolyban gyülekező sereg **számereje közel 300,000 fő volt**, 300 ágyúval; 30,000 tevé szállította az eleséget és lőszert, mindamellett, hogy a szultán az átvonulandó tartományokban is az élélményezésre nézve terjedelmes intézkedéseket tett. A szárazföldi sereget a Dunán egy 40 nagy gályából (közte 17 velencei) álló hajóhad volt támogatandó.

A szultán ugyan már *február 19-én* ment Halkali Binárba, hol a főserg táborra volt, az előkészületek mindazonáltal oly

1521. hosszú időt vettek igénybe, hogy a sereg innét csak *május 18-án* indulhatott el. A szultán seregét megelőzte *Mehemet* bég, ki 30,000 főnyi sereggel Oláhországot és Erdélyt volt megtámadandó, míg Lengyelországba, hogy ennek királya segílyt ne nyújthasson, 50,000 tatár tört be.

Május 27-én érkezett a szultán seregével Drinápolyba, június 9-én Philippopolisba, június 16-án Szófiába, *június 27-én Nisbe*.

Innét a szultán a ruméliai hadtestet *Ahmed* pasa béglerbég vezérlete alatt *Szabács* ellen küldé, míg a szultán egyelőre még a Morava völgyében maradván, június 29-én Krusevácot érte el a Szerb-Morava völgyében, július 2-án pedig Csacsákat; innét északnak fordúlván a következő napon a sereg *Ramke* nevű falúnál táborozott, honnét *Piri Mohammed* pasa nagyvezir, a sereg zömével Nándorfehérvár alá ment, míg a szultán Satornyán át Szabácsnak tartott, hova *július 8-án* érkezett.

A magyar kormányhoz megérkezett az ijesztő hír, hogy a szultán roppant serege megindult Magyarország ellen, ellenben arról, hogy a külföld bármily segílyt nyújtana, semmi hír sem érkezett. Ez még magában nem lett volna baj, ha az ország rendeit a veszély egyesíti, s mindenki a haza, a határok védelméről gondolkodik. E helyett azonban gondatlanságot és a leggyalázatosabb visszavonást látjuk. A király most hozta haza nejet s nagy udvari ünnepélyeket rendezett, a nádor lakodalmat ült, Szapolyay János fölbiztatta a nándorfehérvári bánokat az udvari párt ellen, s a bánok: *Héderváry Ferencz* és a kiskorú Török Bálint helyett *Sulyok István*, azon ürügy alatt, hogy költségeiket meg nem térítik, sem a várat az újonnan kinevezett bánnak, *Báthory Endrének* átadni, sem oda akár Báthoryt és dandárát, akár királyi zsoldosokat befogadni nem akarták, végül pedig a várat hűtlenül elhagyák. Ugyancsak elhagyák Szabácsot annak bánjai, *Sulyok István* és *Sulyok Balázs*, a naszádosok pedig zászlójukat a királyi palota előtti kúthoz kötven, szétoszoltak. Az országtanácsban az urak viszálykodtak, pártoskodtak s míg az ország két legfontosabb végvára ellen a törökök százezrei nyomultak, nem volt egy hang, egy kéz sem, mely Hunyady János és Mátyás király várának védelmére kelt volna.

Szabács. **Szabács elveszte.** A Sulyok testvérek Szabácsot is elhagy-

ván, a vár védelme **Logody Simon** és **Torma András** alkapitányokra hárult. A vár fölszerelése hiányos vala; nagyobb ágyú nem volt egy sem, lőszer és élelmi szer nagyon kevés; a vár őrsege alig volt 500 fő. Logody Simon, a török érkezének hírére, rögtön küldött ugyan segélyért Budára, de a csekély, különben is jelentéktelen segély már későn érkezett.

A törökök előcsapatai Szabácsot már június vége felé körülportyázták. A kis csapat még bátran elmenekülhetett volna a veszendőbe menő várból, de ők Logody fölhívására megesküdtek, hogy a várat utolsó emberig védelmezik. Az első rohamokat nagyobb nehézség nélkül visszaverték a magyarok, midőn azonban *július 4-én* **Ahmed** pasa hadteste megérkezett, és a várat ostromlövegekkel kezdte lövetni, a helyzet súlyossá változott. Már július 5-én a külső vár a törökök kezébe kerül s Logody a belső várba kénytelen vonulni. A törökök másnap betöltik a vár árkaikat rőzsékkel és a pasa döntő rohamra készül.

Július 7-én a janicsárok megmászzák a belső vár falait is, mit a védők, lőpor hiányában megakadályozni képtelenek. A vitéz várórség a Száván át még mindig elmenekülhetett volna, de nem teszi, hanem, bár alig vannak már százan, a vár piacán sorakozik s úgy várja a végső küzdelmet, a halált.

El is hullottak mind, az utolsóig a haza e hős bajnokai, de nem boszúlatlanul, mert a száz magyar hullája mellett 700 janicsár holtteste feküdt.

Ahmed pasa, szégyelve, hogy foglyai nincsenek, a szultánnak azt jelentette, hogy a védők nagyobb része a Száván át megszökött.

Másnap, *július 8-án*, érkezett Szabácsra Szulejmán s miután a bevett várat megsejmelte, a vár közepén egy új védőmű és vízárok, a Száván át pedig híd készítését rendelte el.

A szultán ugyanis azt vélte, hogy a magyarok Nándorfehérvár fölmentését megkísérlendik s a magyar sereget a Szerémségben akarta bevárni.

Ámde Budán, bár mily nagy volt is a rémület Szabács eleste fölött, nagyobb szabású védő intézkedésekhez, gyors és erélyes rendszabályokhoz, nem nyúltak; tartottak ugyan június végén országgyűlést, de még most is, midőn már a veszély küszöbön ál-

1521. lott, nem önjerejükre támaszkodnak, hanem a segílyt a *külföldön* szorgalmazzák. Adtak is azok némi segílyt, de annak hasznát már nem vehették. Velence 24,000 aranyat, Ferdinand főherczeg 3000, a lengyel király 2000 embert küldtek Magyarországra, természetesen későn.

Felhívtak a zászlós urak és a megyék is, dandáraik kiállítására és *Tolnán*, illetőleg *Zentán* való gyülekeztetésére, sőt maga Lajos király is táborba szállott, de ott még augusztus 16-án is csak 4000 ember volt. Csak szeptember 3-án, a mikor Nándorfehérvár már rég elesett, emelkedett a Tolnán táborozó királyi sereg ereje 20,000 főre.

Péth. Időközben a török csapatok ostrom alá fogták Péth várát,
Szörény. valamint hire jött annak is, hogy Szörény vára ostrom alatt áll.

Báthory Endre, a naszádosok és a hajóhad parancsnokává neveztetvén ki, kísérleteket tett egy hajóhad szervezésére, de siker nélkül. Néhány hajójával a bátai révben, majd Erdődnél várt a királyi seregre, s ott is maradt a hadjárat végéig.

A nádor, *Báthory István*, zentai serege fölemelkedett ugyan hamarosan mintegy 18,000 főre, s a nádor be is ment a Szerém-Szt. Demeter. ségbe, hol Bali bég portyázó csapatai fölött Szt. Demeternél könnyű győzelmet aratván, Péterváradra ment, s a Duna balpartján ütve tábor, a hadjárat végéig tétlenül ott vesztegelt.

Szapolyay János, erdélyi vajdát a törököknek a szörényi bánságba és Erdélybe történt betörése kötötte le, s 20,000 főnyi seregével csak szeptember közepén ért *Vannához* (Bodrog megye) s a hadjárat végéig ott maradt.

Látjuk tehát, hogy volt ugyan mintegy 60,000 főnyi magyar sereg, melylyel egy Hunyady János, vagy Mátyás király csodákat mivel vala; de most nem volt senki, a ki ez erőt idejekorán összegyűjteni, s alkalmazni képes lett volna. Lassú készülődés, folytonos huzavona, vette el a drága időt, s ez addig tartott, míg Nándorfehérvár elesett s a sereg, még ha vezére lett is volna, többé mit sem tehetett.

Nándorfehérvár ostroma és eleste. Nándorfehérvár, az ország e legfontosabb védő bástyája, ez időben a legnyomorultabb állapotban volt. Lövegeit Szapolyay János 1515-ben Zsarnónál vesztette el, melyek azóta sem pótolhattak; lőszerrel, élelem-

mel hiányosan volt fölszerelve, s bár sikeres védelmére legalább 4—5000 ember lett volna szükséges, a védő őrség alig volt több 700 embernél. A várat a valóságos parancsnokok, Héderváry Ferencz és Török Bálint gyámja, Sulyok István elhagyván, annak védelme **Oláh Balázs** és **Móré Mihály** al-bánok, vagy alkapitányokra vala bízva. Az alsóbb rendű tisztek közül *Morgay János*, Both János, Bárdy László, Ovcсарievics Péter, Utjeszenics Jakab és Káldy Miklós említettnek. A Nándorfehérvárral szoros viszonyban álló **Zimony** 3—400 főnyi horvát és szerb védő őrséggel bírt, de csak 3 ágyúja volt, löszere és élelme pedig alig néhány napra. Parancsnoka a horvát származású derék **Szkobljics Márk** volt. 1521.

A törökök körülbelül *junius 25-én* szállottak Nándorfehérvár alá. Az elsők **Khoszrev** szendrői pasa csapatai valának, továbbá amaz 1000 janicsár, kiket a szultán Tekur-Bináriból küldött előre a szendrői pasa hadának erősítésére. A bajóhad is megérkezvén, a törökök azonnal átkeltek a Száva balpartjára is, körülvárván Zimonyt.

Píri Mohammed nagyvezír, az anatóliai hadtesttel, *július 5-én* érkezett meg s a megejtett szemle után a szendrői pasa hadát a Száva balpartjára szállítván át, miután Szkobljics Márk a vár föladását megtagadta, Zimonyt ostrom alá fogta. *Július 12-én* intézte Khoszrev az általános rohamot; a törökök behatoltak a várba, mire a lakosság és a naszádosok egy része magát kegyelemre megadta. Szkobljics azonban mintegy 100 főnyi derék vitézzel a végsőig küzdött, s miután vagy 400 törököt levágtak, mind elesetek vagy sebesülve fogságba jutottak. Szkobljics haldokolva vitetett a nagyvezír elé, ki a hőst dühében egy elefánttal tiportatta össze.

Nándorfehérvár ostroma július végéig nem sokat haladt. Az ágyúk több rést törtek ugyan, de a rohamokat, melyek száma júliusban mintegy 14, a magyarok szerencsésen visszaverték.

A védelem lelke **Oláh Balázs** volt, a ki támogatva úgy magyar vitézei, mint a szerb lakosság által, a törökök minden igyekezetét megghiúsítá, e mellett számos kitörést intézett, ágyúkat szegezett be és vett el, s 19 török lobogó tanúskodott a várőrség vitézségéről.

Július 31-én a szultán egész serege Nándorfehérvár alá száll-

1521. lott. A szultán rendeletéből most a szerb oldalt, vagyis a Duna és a Száva közti részt a jobb szárnyon **Píri Mohammed** nagyvezír, a balszárnyon **Píri Musztafa** pasa hadteste foglalta el; **Ahmed** pasa a ruméliai hadtesttel Zimony felől támadott; itt volt a szultán főhadiszállása is.

Ahmed pasa *augusztus 2-án* megszállotta az akkor a vízi-várhoz közelebb, a Száva torkolatánál fekvő Czigány szigetet (ma Nagy Tábor sziget) s a következő napon, *augusztus 3-án*, a török ágyúk már ez oldalról is működtek a vár ellen. Rés után rés keletkezik s a szultán általános rohamot rendel. De hiába; a roham, mely a töröknek 5000 emberébe került, vissza veretett.

Az *augusztus 8-án* végrehajtott roham a törökök kezébe juttatta a várost és a vizivárat, a *fellegvárat* azonban Oláh Balázs elszántsága és hidegvére még megmentette.

A szultán most elkezdette a *Kölestorony* és más erősebb bástyák aláaknázását; a magyarok ezek megakadályozására mit sem tehettek.

Augusztus 12-én a szultán a vár feladására szólította föl a magyarokat, de Oláh Balázs azt megtagadta; erre augusztus 16-án új általános roham intéztetett. A Píri pasák csapatai nem boldogultak, de Ahmed katonái megmászák a falakat s kitűzték a lófarkas török zászlókat; a vár e részének védői *Móré Mihály* és *Both János* elesnek, a janicsárok már a vár piaczáig nyomódnak elő. De ott terem Oláh Balázs és a törököket ismét kiüzi. Még több kísérletet tesznek a törökök, de siker nélkül.

A várbeliek helyzete azonban napról-napra rosszabbá vált. A falak, tornyok hulltak le, egyik-másik felgyújtatott; lőszer, élelmiszer erősen fogyott, sőt már a víz is. Ehhez még vizály is járult. Az elesett *Móré Mihály* helyére *Morgay János* lépett, ki a vár feladását ajánlotta; midőn pedig ez ajánlatot a hős Oláh és derék vitézei elutasították, *augusztus 24-én* a török táborba szökött, s a szultán előtt föltárta az őrség valódi helyzetét. Szulejmán ennek következtében Oláh Balázst újból megadásra hívta föl, a mit ez azonban, bár most már a szerbek is a feladás mellett voltak, ismét visszautasított, de időt nyerni óhajtván, öt napi fegyverszünetet kért. De ezt meg a szultán nem fogadta el s másnap az

ágyúk, nyilván az áruló Morgay utasítására, a leggyöngébb helyeket lövik. 1521.

Augusztus 26-án a törökök új rohamot intéznek, de ismét siker nélkül; a behatolt törököket Oláh hős magyarjai szerencsésen kiűzik. A következő napon a törökök egyik aknája fölrobbant és a Kölestorony külső fala leomlott.

A robbanást nyomban követte a roham, mely a legelkeseredettebb küzdelmet idézte elő, melyben maga *Oláh Balázs is megsebesült*. A várat ellepik a törökök, a magyarok a Czillei palotába és a többi házakba menekülnek. Egy végső erőmegfeszítés azonban még egyszer megmenti a várat; a törökök *Káldy Miklós* és mások elszánt rohama által még egyszer kiűzetnek.

De Oláh, maga is sebesülten, már csak 72 magyar vitézzel rendelkezik; annak is fele szintén sebesült.

Augusztus 28-án fellázadtak a szerbek és örült izgatottsággal követelték a feladást. Ugyanez nap megtudta Oláh, hogy a magyar királytól semmi segílyt nem várhat. Az alkudozások megkezdettek és a szultán a várórséget hitlevélben biztosította, hogy fegyveresen, nejeikkel és gyermekeikkel elvonulhatnak.

Augusztus 29-én a hitlevél átadatott, a magyarok kivonultak és a janicsárok elfoglalták a várat.

Nándorfehérvár elveszett.

Szégyenletes dolog a törökre, hogy Oláh Balázs és 72 főből álló hős csapata, oly tiszteletreméltó küzdelem után és a szultán hitlevele daczára, a kivonulás után felkonczoltatott.

Szulejmán még szeptember 18-áig maradt zimonyi táborában. Nándorfehérvár erődítéseit kijavíttatta, új tornyokat építtetett és a várba 200 ágyúval 3000 főnyi őrséget rendelt, *Bali* bég parancsnoksága alatt, kit nándorfehérvári és szendrői szandzsák béggé nevezett ki. Ezután seregével együtt Konstantinápolyba tért vissza.

A magyar sereg fejei Nándorfehérvár eleste után még hosszú ideig vitatkoztak, egymást okolván a nagy veszteségért, de végül ők is, hadaik is széteszoltak. Nem találkozott ember, a ki e 60,000 főnyi sereggel Nándorfehérvár visszavételét megkísérelte volna.

Magyarország ezentúl nyitva állott a török előtt; a mikor akarta, elfoglalhatta.

A török háború 1522—24-ben. A roppant előkészüle- 1522—1524.

1522—1524. tek, melyeket a király és a főrendek Nándorfehérvár eleste után, a végvárok visszavételét célzó hadjáratra tettek, a folytonos viaszályok következtében kárba veszttek. A szalmatűz föllobbant, kialudt. Úgy látszik a sors elhatározta Magyarország vesztét s ebben saját fiai minden erejükből közreműködtek. Nem a török győzte le a magyart, hanem fiainak önzése és az ebből eredő hazafiatlan pártviszály.

Orsova.

Scardona.

A törökök a határokon csak rövid ideig maradtak nyugton. Bali bég már az 1522-ik év elején elfoglalta Orsovát, a hercegovinai szandzsákbég megvívta Scardona sziklavárát.

A vajda megerősítette ugyan a határokon Szörényt, Titelt, Jaiczát és Banyalukát; de többre nem telt s a király Zengg, Klissza, Krupa, Lika, Osztrovicza várakat sógorára, Ferdinánd osztrák főherczegre bizta, ki e várakat 3000 némettel megszállta s azokat Kacziáner János, lajbachi kapitány hatósága alá helyezte.

A nádor ligát szervez Szapolyay János, erdélyi vajda ellen, ez pedig az által igyekszik tekintélyét és pártját növelni, hogy a havasalföldi vajdát segíti Mehemed bég ellen, kit végre Oláhországból ki is űz.

Oláhország megvédésére volt tehát erő; Nándorfehérvár megvédésére nem volt.

Az 1523-ik év május havában a király kalocsai érsekké és az alvidék főkapitányává, a hajdan jeles vitéz, de most az esztergomi zárdában ájtatoskodó barátot, Tomory Pált nevezte ki. Tomory nem szívesen hagyá ott a zárdát, de midőn hivatalát elfoglalta, abban hiven és buzgón járt el. A végvárat helyreállítá, hadat gyűjtött, s hozzá jeles férfiakat.

Nagy-Olaszi.

Midőn *Ferhád*, boszniai pasa, az 1523-ik év őszén 15,000 főnyi sereggel a Szerémségbe tört be, Tomory őt a Nagy-Olaszi melletti mezőn megverte, serege nagy részét megsemmisítette s s diadala jeléül Ferhád pasa fejét küldte Budára.

Szörény.
Jaicza.

Szulejmán szultán az 1524-ik évben Egyiptomban levén elfoglalva, a magyar ügyekkel nem foglalkozott. Pasái a háborút saját felelőségükre vitték, de nem nagy szerencsével. A keleten elfoglalták ugyan Szörény várát, de Boszniában, hol Jaiczát akarták megvenni, Frangepán Kristóf, Batthyányi Ferencz és Karlovicz János őket nagy vereséggel visszaverték.

A szultán egyébként egy ötödik Károly császár ellen intézendő nagy hadjárat eszméjével foglalkozván, Lajos királynak békét ajánlott az esetre, ha hadainak Horvát- és Tótországokon át szabad átvonulást enged; ezt azonban a magyar király el nem fogadhatta. 1522—4524.

Szulejmán második hadjárata 1526-ban. Már az 1525-ik év őszén egymást érték a hírek, hogy Szulejmán szultán Magyarország ellen készül. Hiteles híreket azonban csak az 1526-ik év elején Bakics Páltól nyert a kormány. De hiszen még ha nem is nyert volna értesítést, el lehetett reá az ország készülve, hogy Szulejmán, kinek békeajánlatait elutasította, mihelyt saját viszonyai engedik, Magyarországra fog törni. Ennek daczára semmi előkészület nem történt, s mint 1521-ben, most is megelégedtek azzal, hogy a külföldi fejedelmeknek a veszélyt jelentették, s őket segítségre hívták föl. E fölhívás pedig még eredménytelenebb volt, mint akkor. Sem a császár, sem Ferdinánd főherceg, ki mind több és több magyarországi várat kerített oltalom ürügye alatt kézre, sem a lengyel király segítséget, sem pénzben, sem katonában nem adtak, a francia király pedig, ki a császárral háborúban állott, ellenkezőleg még a törököt ösztönözte a támadásra, evvel a császárnak és Ferdinánd főhercegnek is ártani vélvén; csupán a pápa küldött 50,000 aranyat és VIII. Henrik angol király nyújtott némi pénzsegélyt. 1526.

Csak *ápril 24-én*, mikor Szulejmán Konstantinápolyt már elhagyta, nyílt meg az országgyűlés, mely a hon védelméről kellett volna hogy intézkedjék; de az időt ismét viszályokkal töltötte el, a mit pedig határoztak is, nem volt, a ki végrehajtsa. Nem volt az országban sem pénz, sem katona, nem volt vezér, s nem volt hazafiság.

Magyarország a legszomorúbb, a legkétségbeejtőbb viszonyok közt nézett a háború elé.

Junius 12-én adatott ki végre a királyi rendelet, mely a főurak és főpapok dandárainak Tolnára való gyülekezését *július 2-ára* határozza meg. Ámde e napon még alig volt egy ember is Tolnán, mert a főurak és a nemesség nem akart addig táborba szállani, míg a király személyesen oda meg nem indul.

A király maga *július 20-án* indult el Budáról, mire a főurak

1526. és a nemesség is gyülekezett Tolnára; ez azonban oly lassan ment végbe, hogy még *augusztus 14-én* sem volt több 12,000 embernél a királyi táborban. Pedig ekkor a török már a Drávánál állott.

Még a sereg gyülekezése előtt szóba került a *fővezérlet kérdése*. Csodálatos és alig érthető, hogy a Hunyadyak korában oly harcziás, kitűnő tapasztalt vezérekben gazdag országban, Mátyás halála után alig néhány évtized múlva, nem volt többé ember, a ki a hadvezetés mesterségét értette volna. *Szapolyai Jánost* tartották az egyetlen hivatott vezérnek, de ezt nagyratörő tervei miatt az udvar semmi áron sem akarván, előbb külföldön kerestek vezért, *Salm Miklós*, a császár kapitánya személyében; midőn pedig ez a megbízást el nem fogadta, *Frangepán Kristófhoz* fordultak. De Frangepán sem fogadta el a felelősséggel teljes állást, s így a fővezérlet kérdése függőben maradt.

Szulejmán szultán a háborúra az előkészületeket valóban már 1525-ben kezdte meg, a tartományok kormányzóit, kivált Európában, élelmi szerek gyűjtésére és a hadműködési vonal mentén raktárokba helyezése utasítván. Az 1526-ik év elején a szandzsákbégeknek megparancsolta a szultán, hogy hadaikat olykép gyűjtsék egybe, miszerint július elején Nándorfehérvárnál összpontosítva legyenek.

A szultán ezúttal egy 800 hajóból álló erős hajóhadat is szervezett, mely a tavaszon Konstantinápolyba gyűlt össze, s a sereg egy részét vizen volt Nándorfehérvárra szállítandó.

Ápril közepén már 100,000 ember volt a Halkali Binárnál levő török táborban, 300 ágyúval.

Maga Szulejmán *ápril 23-án* indult el a fővárosból, s szállt Halkali Binárban táborba; de a sereggel innét már másnap megindult és *május 2-án Drinápolyba* érkezett. Egy heti időzés után tovább haladva a török sereg, május 19-én Filippopolisba, e hó 29-én Szófiába, június 9-én Nisbe, június 17-én Krusevácra (Aladsa Hisszár) érkezett.

Krusevácra Ibrahim pasa, ruméliai béglerbég és nagyvezír, a sereg egy részével *Nándorfehérvárra* előre sietett, hova *június 30-án* megérkezvén, az ott már összegyűlt hadak fölött szemlét tartott. Július 9-én megérkezett a szultán és a hajóhad is.

A török hadsereg hadműveletekre készen állott.

Nem is időzött soká; már *július 13-án* a szultán serege 1526. körülzárja Péterváradot, míg mellékoszlopok hatalmukba ejtették Szalánkemén. Szalánkemént, Kölpényt, Bánmonostort, Baricsot, Szt.-Demeter. Kölpény. Barics. Szt. Demeter. tert, és a Szeremségnek a hadműködési körletbe eső egyéb Szt. Demeter. kisebb várait.

Míg azonban a kisebb szerémségi várak minden erőfeszítés nélkül kerültek a török kezébe, mert azok fizetetlen zsoldos őrsége a várakat elhagyta, Péterváradot annak 1000 főből álló vitéz Pétervárad. őrsége megakartá védelmezni. A vár parancsnoka, **Alapy György**, a várost ugyan már két nap mulva feladni kényszerült, de a fellegrát annál szívesebben védte, s miután a töröknek kirohanásokkal is sok kárt okozott, (csak a július 23-iki kirohanásnál 1000 főt vesztett a török, ezek közt 600 volt a halott), a várat egész *július 27-éig* megtartotta. E napon a törökök a fellegrát délkeleti részét egy aknával lerombolták s a végrehajtott utolsó rohammal, melynél Alapy és vele 500 magyar vitéz elesett, a várost bevették.

Tomory, az alvidék főkapitánya, kinek hada lassankint 5000 lovasra emelkedett, kitelhetőleg igyekezett az ellenség mozgását korlátozni, de ily csekély erővel csak a portyázókat téríthette vissza; a török fősereget útjában föltartóztatni módjában nem állott.

A török fősereg eszéki útját néhány napra **Ujlak** tartóztatta Ujlak. föl, de augusztus 8-án az is megadta magát. Erdőd önként meg- Erdőd. hódolt.

Augusztus 14-én végre a török sereg **Eszék** elé ért. Tomory, Eszék. midőn a törökök elől hátrált, az Eszéknél levő Dráva-hídat átvonulása után elégette; de ez a törököket csak négy nap tartóztatta föl. A törökök első csapatai már augusztus 20-án keltek a Dráván át, *augusztus 23-án* pedig az egész török hadsereg a Dráva balpartján, Dárda és Bélye közt táborban állott. Miután a málha is átszállított, a szultán Eszéket felgyújtatta, a hídat pedig a sereg mögött elromboltatta. A török írók természetesen azt állítják, hogy a szultán ezáltal hadait mintegy arra akarta utalni, hogy vagy győzzenek vagy haljanak; ez azonban nem egyéb kérdésnél, mert erre a Dráva sokkal kisebb akadály; különben is valószínűbb, hogy a szultán Frangepán Kristófnak a sereg hátába várható támadásától tartott.

1526.

A török sereg részére a Dráva és a Karassó közti mocsaras terület fölötté kedvezőtlen volt s a szultán igyekezett is e veszedelemes területet mielőbb áthaladni; augusztus 25-én már birtokában volt a Baranyavártól északra fekvő dombvidék, melyen a sereg kibontakozása biztosítandó volt; *augusztus 26. és 27-én* pedig az egész sereg túl volt a veszélyes területen; a Karassón át vezető s most helyreállított hidak Baranyavárnál és Bánnál megerősítették.

Augusztus 28-án Szulejmán serege a Baranyavártól északra fekvő dombvidékén táborozott, honnét 29-én menetelt *Mohács* felé.

A *magyar sereg* létszámának emelésére igen fontos lett volna az erdélyi hadak csatlakozása; ámde az udvar idegenkedése Szapolyaitól, s ennek a nádorral való viszálya e dolgot is megnehezítette. Ezuttal azonban a hiba nem Szapolyai részén volt, hanem a király nevében rendelkező — vagy helyesebben kapkodó — egyéniségek részén. Szapolyai ugyanis a királyi parancs vételére azonnal összevonta seregét, de midőn már Budára akart indulni, új rendeletet vett, hogy ne Budára menjen, hanem az oláh vadjával egyesülvén, a török sereg hátába müködjék. Szapolyai erre is kész volt, de még mielőtt feladata megoldásához látott volna, a nádor azon parancsát vette, hogy csak mégis Budára menjen, a király seregével egyesülendő. Szapolyai a nádor részéről valami fondorlatot sejtve, futárt küldött a királyhoz, hogy a valót megtudja; futára a parancscsal, hogy az erdélyi sereg Tolnára menjen, *augusztus 6-ikán* érkezett Gyulafehérvárra, s így Szapolyai az indulásra csak ezután rendelkezhetett.

A tolnai királyi táborba ezalatt beérkezett Tomory jelentése arról, hogy a szultán serege Eszéknél áll s hidat verni készül. Tomory egyszersmind azt ajánlja a királynak, kössön sürgősen békét, mert a mérkőzés, az ország készületlenségénél fogva, végső romlást hozhat. De az udvarnál levő tanácsosok a merész lovasvezér bölcs tanácsát «papi kislelkűségnek» gúnyolván, a királyt az előnyomulásra ösztönzék.

A magyar sereg ennek folytán *augusztus 15-én* Szegszárdra, *16-án* Bátára vonult előre.

Az itt tartott hadi tanácsban Tomory ellenkezése daczára, ki magát a fővezérletre hivatottnak nem tartván, Szapolyai Jánost

ajánlotta, s ennek megérkezését tartotta bevarandónak, a Szapolyaytól félfő udvari párt tanácsára, a király fővezérré mégis **Tomory Pált** nevezte ki, mellé vezértársakul Szapolyay János megérkezéséig ennek öcscsét, **Szapolyay Györgyöt** és a még Horvátországból útban levő **Frangepán Kristófot** rendelte. 1526.

A hadi tanács ezután Tomory és több más, belátással bíró férfiú ellenzése daczára elhatározta, hogy a sereg Mohács mezejére vonuljon.

A következő napokban Tomory arra kérte a királyt, hogy miután a törököknek a Dráván való átkelése csak napok kérdése, *induljon seregével a Karasicza vonalhoz, hol a törököt a mocsaras területen való átkelés közben, tehát kedvező viszonyok közt támadhatják meg.* Másrészt pedig Szapolyai János és Frangepán Kristóf követek által azt kérték, *vonúlna vissza a sereg Buda felé,* hogy mielőtt a csata elfogadtatnék, az ország ereje, és a cseh-morva útban levő segélyhad, egyesíttessék.

Valóban, akár az egyik, akár a másik tanácsot fogadja meg a király, mindenik jobb lett volna, mint az ellenségnek Mohácsnál való bevárása. Az *első esetben* a magyar sereg teljes erejét fejtheti ki a töröknek a szorosban egyenkint kibontakozó oszlopai ellen, és sikereket arathat; de még ha visszanyomatik is, nem szenved döntő vereséget és a harcot később, Szapolyay, Frangepán és a csehek csatlakozása után ismét felveheti. *A második esetben* a helyzet még kedvezőbb, mert a Buda alá vonuló királyi sereg ott 70—80,000 főre emelkedik és a szultánnal bátran, sikerre való kilátással szállhat szembe. Sajnos azonban, hogy nem volt vezér, a kinek tanácsa a király előtt mérvadó lett volna, s a királyt tanácsaikkal nem erre illetékes, hadban jártas, tapasztalt férfiak vezették, hanem olyanok, — mint pl. Báthory nádor, — a kik erre hivatottak egyáltalán nem valának.

Szapolyay és Frangepán tanácsai avval utasítottak vissza, hogy az «ország oly nagy részét a törökök pusztításának kitenni nem lehet», Tomory pedig utasított, hogy hadával a király seregéhez, a mohácsi mezőre vonuljon. Tomory ennek folytán augusztus 24-én Baranyavárra, 25-én a mohácsi mezőre vonult vissza. A török sereg tehát akadálytalanul kelhetett át, úgy a Dráván, mint a mocsaras területen, s végre a Karassón is.

1526. A magyar sereg tehát — a mennyi összegyülekezhetett — harczra készen állott a mohácsi sikon; a harcz azonban csak a negyedik napon, *augusztus 29-én* következett be.

Mohács. **A mohácsi csata, 1526 augusztus 29-én.** A *mohácsi mező*, melyen a magyar haza függetlenségét, dicsőségét megsemmisítő csata vívatott, Mohácstól délre terül el. A magaslatok a Geleji vagy Csele pataknak a Dunába ömlésétől kezdve Nagy Nyáradon, Maison és a mai Buzigliczán át Kisfalud felé vonulnak, egy 20—22 kilom. hosszú, N.-Nyárad és Kölked közt mintegy 8 kilométer széles sikot képezve, melyen több terephullám húzódik át.

A Duna ága akkor egész a mai országútig terjedvén, a sikot kelet felől a Dunaág, nyugot felől a már érintett magaslatok szegélyezték. Hogy a terepet N.-Nyárádtól kezdve egész a mai Főherceglakig terjedelmes erdőség borította volna, mint azt Kápolnai s utána Kupelwieser állítják, annak sem a magyar, sem a török kútfőkben nyoma nincs; már pedig e nagy erdőről, melynek szükségkép nagy befolyást kellett volna a dolgokra gyakorolni, az eléggé részletes csataleírásoknak okvetetlenül meg kellett volna emlékezni.

A *magyar sereg* tábora Mohács és Kölked közt a Dunaág mellett volt, a felállítás helye Kölked és Nagy-Nyárad közt, a mai Kölkedi csárdától kissé délre egy szélesebb terephullámon.

A királyi sereg létszáma mintegy **28.000 fő volt, 80 ágyúval**; állott pedig a király és a királyné, Szalkay esztergomi és Tomory kalocsai érsek, Szapolyay György, Báthory András, Várday egri, Perényi nagyváradi, Móré pécsi, a győri és váci püspökök, Batthyányi Ferencz horvát bán, Erdődi Simon zágrábi püspök, és Erdődy Péter, Tahy János vránai perjel, Bornemissza János és mások dandáraiból, a megyék nemességéből, Szerecsen János íjjászaiából, végül a pápai követ költségén toborzott 1300 morva és 1500 lengyel zsoldosból.

A felállításnál a sereg két csoportot alkotott.

Az *első csoport* képezte az *első harczvonalat*, mely előtt a 80 ágyú is felállítottatott; ez a középén Tomory Pál és Szapolyay György fővezérek személyes vezetése alatt 10.000 főnyi gyalogságból állott, a jobb szárnyon *Batthyányi* Ferencz horvát bán és

Tahy János vránai perjel, a bal szárnyon *Perényi* Péter nagyváradi püspök lovas hadaival; e csoport az egész erőnek majd felét tette. A *második csoport* öt harcvezonalat alkotott; és pedig az elsőben *Tarcsay Miklós* parancsnoksága alatt királyi csapatok, a másodikban *Korlátkőy Péter* alatt magyar, *Trepka András* alatt lengyel lovasság, a harmadikban *Schlick István* a cseh és morva zsoldosokkal, a negyedikben állott **II. Lajos király** a nádorral, a győri és váci püspökkel, továbbá *Ráskay Gáspár*, *Török Bálint* és *Kállay János* dandárai, míg az ötödikben *Drágfy János* országbíró alatt a királyi bandérium 1000 vértese állott, az ország zászlójával. 1526.

Szulejmán szultán serege augusztus 29-én Baranyavárról a reggeli ima után indult el. Az elővédet Bali nádorfehérvári és szendrői bég 5000 lovasa képezte; azután következett a főcsapat, élén *Khoszrev boszniai pasa*, utána *Ibrahim nagyvezír* és ruméliai béglerbég az európai, mögötte *Behram pasa* anatóliai béglerbég az ázsiai hadtesttel, mindegyik hadtestnél 150 ágyúval; végül a szultán következett a janicsárokkal és a szpahikkal. A török sereg létszáma ugyan mintegy **300,000 fő** volt, de ebből harcolónak alig vehetünk többet **75,000, vagy legfeljebb 100,000 főnél, 300 ágyúval.**

Midőn Bali bég a mohácsi mezőre ért, a szultánnal már előre megállapított terv szerint északnyugotnak tartván, Nagy-Nyáradra menetelt; őt követte később *Khoszrev bég* is. Feladatuk az volt, hogy a kifejlődő harc alatt a magyar sereg oldalába törjenek.

Ibrahim nagyvezír a ruméliai hadtesttel délután 2 óra tájban ért a mohácsi mezőre s az Udvertől északra levő széles terephulámról a magyar sereget teljes csatarendben állva látta.

A magyar sereg ugyanis már napköltekor csatarendbe állott, de a török nem mutatkozván, körülbelül délután 3 óráig az idő tétlenül telt el. Mutatkozott ugyan már déltájban a török sereg éle, de senkinek sem jutott az eszébe, hogy az ellenséget nyomban megtámadván, annak fejlődését megakadályozza; a hadviselésben akkor érvényes felfogás szerint az ellenség fejlődését bevégni illett, s a harcot csak azután megkezdeni. Hogy az első délutáni órákban a magyaroknak a török sereg csak egy részével lett volna

1526. dolga, s azt könnyen megverhetik vala, míg később a szultán egész hadával kelle mérkőzni, az számításba nem jött.

A támadás pedig annál előnyösebb lett volna, mert *a szultánnak nem állott szándékában az, hogy e napon verekedjék*, s a megérkezéskor tényleg a sereg táborozását rendelte el. Úgy látszik, hogy e szándékát még azon jelentésre sem változtatta meg, hogy a magyar sereg fejlődve áll, mert a törökök, miután fejlődésüket végrehajtották, a szolgálkat a málhákkal hátra küldvén, a táborozás előkészületeihez láttak.

A fejlődésnél az *első harczvonalat Ibrahim* pasa nagyvezír alkotta a ruméliai hadtesttel, a *második harczvonalban* az anatóliai hadtest fejlődött *Behram* pasa béglerbég alatt. Ugyancsak a második harczvonalban állottak föl a janicsárok s előttük a török sereg 300 ágyúja. Hogy az ágyúk a két harczvonalban egyenlően lettek volna elosztva, mint Kápolnai mondja, vagy hogy az elsőben 30, a másodikban 270 ágyú állt, mint Kupelwieser rajzán olvasható, erre semmi alap nincs, s nem egyéb, mint föltevés.

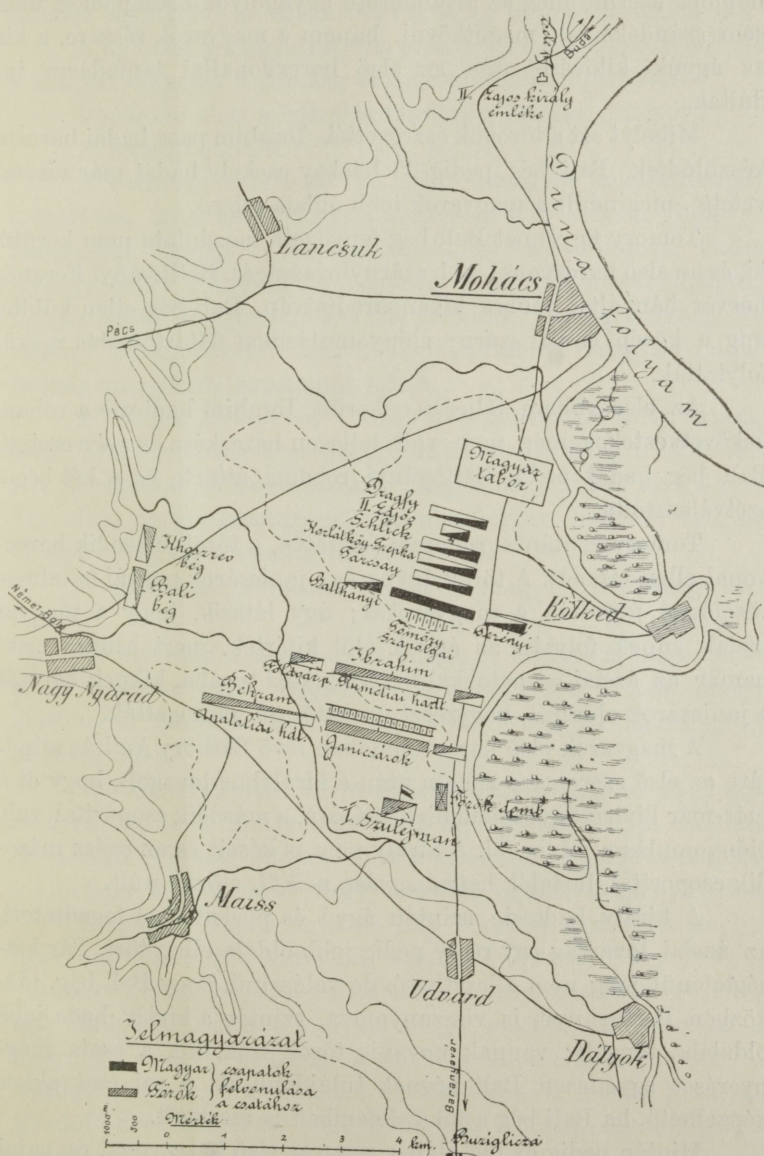
Maga *Szulejmán* szultán, kiváltképen Kemálpasaszádé szerint, nem vonult föl rögtön a csapatokkal együtt, hanem egyelőre hátul maradt, s csak midőn a harcz már a janicsárokkal és az anatóliai hadtesttel folyt, közeledett a második harczvonalhoz.

Bali és *Khoszrev* bégek, összesen mintegy 7—8000 lovassal a csata kezdetekor már N.-Nyárádnál állottak.

Délután 4 óra lehetett, midőn az egész napon át tétlenül veszteglő magyar sereg vezérei N.-Nyárádnál török csapatokat vettek észre. Tomory azt ugyan veszélyesnek tartotta, de azt vélvén, hogy ott csak csekélyebb had áll, ennek elűzésére, hogy a hadrendet meg ne bontsa, a király mellett beosztva levő Ráskay Gáspár, Török Bálint és Kállay János zászlóalját küldte N.-Nyárad felé.

Mielőtt azonban a fővezér Ráskay küldetésének eredménye felől értesülhetett volna, a harcz megkezdődött.

Midőn ugyanis a törökök ruméliai hadtestének harczoló része, a szolgálktól és málháktól megszabadulván, Földvár felé kissé előrevonult, s ez által a seregeket elválasztó terephullámon mintegy leszállani látszott, a magyarok ezt támadó előnyomulásnak véve, ágyúikból tüzelni kezdenek; és az lőn a jel a csata megkezdésére. Nem a törökök részére ugyan, mert azok Szulejmán

A mohácsi csata.
1526 augusztus 29-én.

1526. naplója szerint még az ártalmatlan ágyúgolyók becsapódása után sem szándékoztak megütközni, hanem a magyarok részére, a kik az ágyúk kilövése után az első harczzvonallal támadásra indultak.

Mihelyt ezt a törökök észrevették, Ibrahim pasa hadai harcra készülődtek, Bali bég pedig, ki Ráskay csekély hadát már visszavetette, megindult a magyarok jobb oldala ellen.

Tomory figyelmét Bali bég fenyegető mozdulata nem kerülte ki, és az első harczzvonal jobb szárnylovasságát, Batthyányi Ferencz horvát bán által jobbra kikanyarodtatván, Bali bég ellen küldte, míg a közép és bal szárny előnyomulásukat feltartóztatás nélkül folytatták.

Az első roham teljesen sikerült. Ibrahim hadteste a roham bekövetkeztekor még nem volt teljesen harczzkész és szétveretett, Bali bég hadát pedig Batthyányi rohama áttörte és a két béget szétválasztotta.

Tomory ezután a rohamot folytatva, a török második harczzvonal ellen támadt. A török ágyúk és a janicsárok puskái hatalmas tüzeléssel fogadták a magyarokat; úgy látszik, hogy a magyar hadak ennek folytán az ágyúk elől kitértek, mert ezután csakhamar az ázsiai csapatokkal kerültek kézi tusába, kiknek harczzát a janicsárok oldalról, nagyrészt puskatűzzel, támogatták.

A magyarok első harczzvonalában levő Báthory András mindjárt az első szerencsés roham után a királyhoz lovagolt, hogy őt a már-már kivívott győzelem biztosítására, a második csoporttal való előnyomulásra hívja föl. A király nem is késett és az egész második csoporttal, tartalék hátrahagyása nélkül, előnyomult.

A király hadteste szintén ágyú és puskatűzzel fogadtatott, az ázsiai lovasság egy része pedig jobb oldala ellen tört. Bár kétségtelenül meg nem állapítható, de valószínű, hogy Bali bég, időközben Batthyányit is visszanyomva, szintén a király hada jobb oldalába támadt; vannak ugyanis török írók, kik a csata megnyerését egyenesen Bali bégnek tulajdonítják, a mi csak akkor képzelhető, ha Bali bég a főközdelemben is résztvett.

Miután pedig ez idő alatt a magyar első harczzvonal csapatai részint Ibrahim ismét gyülekezett csapatai és a janicsárok által oldalban, a szintén megjelent szultán kíséretében jövő szpáhi

ezredek által pedig arczban megtámadtatván, visszanyomatott, mindez együttvéve az egész magyar sereg hátrálását idézte elő. 1526.

A nyomás a magyarok jobb oldala ellen sokkal erősebb levén, a magyar csapatok a Dunaág és mocsarak felé szorítottattak.

Rövid idő alatt a hátrálás rendetlen futássá változott.

A szultán győzött.

A *vesztesség* borzasztó volt. 24.000 magyar hullája maradt a csatatéren, 2000 került fogságba. Elestek a fővezérek, *Tomory* és *Szapolyay György*, Szalkay érsek, Perényi Ferencz, Palinay György, Móre Fülöp, Paksy Balázs, Csapoly Ferencz főpapok, a főurak közül Drágyf János, Perényi Gábor, Ország Ferencz, Korlátkövy Péter, Szécsy Tamás, Horváth Simon, Batthyányi János, és még megszámlálhatatlanul sokan.

II. Lajos király, bár a török írók szerint két sebet kapott, a csatából szerencsésen elmenekült, de midőn Mohácson túl Szekeső felé lovagolván, a Csele patakon átugratott, kifáradt lova a meredek síkos parton megkapaszkodni nem bírván, hanyatt esett, és a királyt a megdagadt patak vizébe nyomta.

A mohácsi csatában elesett a magyar nemesség disze, virága.

De elveszett a csatában az önálló és független Magyarország is. A mohácsi csata napján utoljára ragyogott a nap a magyar dicsőségre, utoljára harczolt egy királyi magyar hadsereg kül-ellenség ellen.

Hadműveletek a mohácsi csata után. A mohácsi csatavesztés és a király halálának híre már másnap, *augusztus 30-án* este érkezett Budára, mire a királyné, az ott levő csapattal, s a főváros lakosságának nagy részével együtt, Pozsonyba futott.

Szapolyay János ugyan-e nap érkezett a maga személyére nézve a tolnai rév közelébe, azon szándékkal, hogy a királyt visszavonulásra bírja; de megtudván a szerencsétlenséget, visszatért seregéhez, melyet a Tisza mögé vezetett, ott akarván egy nagyobb sereget gyűjteni a további ellentállásra, mire nézve Várday Péter egri püspökkel érintkezésbe is lépett. Frangepán Kristóf Székesfehérvár felé menetelt. A cseh-morva segélyhad azonban ijedten futott hazájába vissza.

Szulejmán szultán 4 napig időzött a mohácsi csatatéren s

1526. azután **Budára** menetelt. *Buda, az ország fővárosa szeptember 10-én a szultán kezében volt.*

Vagy nem akarta Szulejmán Magyarországot ezuttal még alávetni, a mi különben még elég fáradságába került volna, vagy mert az ázsiai lázadások hírére vette, Buda ideiglenes elfoglalásával megelégedvén, a hadjáratot befejezettnek nyilvánítván, *szeptember 20-án seregével együtt visszaindult.*

De még mielőtt ez bekövetkezett volna, csapatai kifosztották **Pécset**; az ország második fővárosa, **Székesfehérvár** azonban, valamint **Visegrad** is megvédték magukat. Megmenekült a kifosztástól **Esztergom** is, melyet Nagy Mihály az érsekség hajdúival védett meg, a **Maróthba** menekült nép azonban lemeszároltattott; **Komárom** és **Tata** sikeresen állott ellen Bali bég hadainak.

A török sereg egyik oszlopa Ibrahim nagyvezír alatt Szegednek, a másik — s evvel ment a szultán — Baja és Zombornak kelt útra. A Budán talált ágyúk és rablott értékek hajón szállítottak le.

Hogy a visszavonuló hadak az országot kényök szerint dúlták, alig szükséges említeni. Ellentállásra is több helyen találtak azonban; **Szabadka** például sikeresen védekezett, de **Szeged** kiraboltatott és felgyújtott; véres ütközet vívatott továbbá október 8-án **Bácsnál**.

A szultán csak Péterváradot és Ujlakot tartotta megszállva. *Október 12-én* hadai az ország többi területeit elhagyták.

Bár írhatnánk azt, hogy a mohácsi borzasztó csapás az ország főurait felrázta s ezentúl, tetteikben magukat csupán az önzetlen hazaszeretet által vezéreltetve, közösen, egyetértve munkálkodtak a haza jólétének, felvirágzásának, egyesíteni igyekeztek erejüket, hogy új támadás készületlenül ne találja, hogy az elveszettet mielőbb visszaszerezzék. Sajnos, nem úgy volt. II. Lajos halála után a trón megürülvén, a kedélyeket ismét a legféktelenebb pártoskodás kerítette hatalmába, mely előbb az ország ketté szakadását, majd a magyar terület legnagyobb részének a török által való leigázását vonta maga után.

Magyarország beláthatatlan időre megszűnt önálló és független állam lenni.

10 13413

HADMŰVELETI VÁZLAT A HONFOGLALÁSRÓL.

